

končno odločitev o izvedbi.

Izvajalec del je priskrbel dobre in razumne delavce za vse vrste gradbenih in obrtniških del. Zato so bila pojasnila projektanta in konservatorja razmeroma kratka, saj so vsi hitro dojeli smisel njihovih navodil. Nekajkrat so tudi sami opozorili na še boljše rešitve, kar sta idejna nosilca prenove z veseljem upoštevala.

Obnova kulturnega spomenika je predvsem skupinsko delo, ki vsebuje vse oblike strokovnega konservatorskega dela, arhitektonskega načrtovanja ter vse možne sestavine sodobnega in klasičnega gradbeništva. Toda to skupinsko delo ne bi bilo uspešno, če bi nosilci obnove zanemarili detajle. Prav na njih si "prenovitelji" pogosto "polomijo zobe". Zato je treba vso skrb posvetiti tudi na videz nepomembnim fazam dela, kot so na primer zasnova in izvedba strehe, namestitve zaščitnih letev, uporaba ustreznih kritine, oblika stavbnega pohištva, izvedba ometov, izdelava pečnic in kovaškega okovja ter še vrsta drugih

drobnih zidarskih in obrtniških del. Prav v tem pogledu so delovne ekipe v celoti izkazale in potrdile svojo kakovost. Mizar Stare iz Prigojice je kakovostno izdelal stavbno pohištvo, opaz na zunanjsčini, položil podnice in opravil še vrsto drugih del. Tudi zidarski mojster Sakab Čuskić, njegov pomočnik Lojz Češark - Lukež, ki je skrbel za dobro voljo, in drugi delavci Milana Henigmana so delo opravili zelo dobro. Izkazali so se monterji centralne kurjave, ki so v hišo vgradili najnovejšo ogrevalno tehnologijo. Tudi električarji so povsem upoštevali navodila konservatorja za muzejski del in navodila projektanta za stanovanjski del stavbe. Pomemben delež h kakovostni prenovi stavbe je prispevalo tudi podjetje "GPS" KIT iz Rogaške Slatine, ki je izdelalo kovaško okovje za okna in vrata. Izjemen je tudi delež podjetja Peči - Keramika d.o.o. iz Novega mesta, ki je po originalih izdelalo kopije peči v "hiši" in "kambri" in nato še pozidalo obe peči. V podjetju imajo prvovrstnega tehnologa, ki je pri izdelavi novih pečnic upošteval tudi

lončarjeve napake na originalih. Pri zaključnih delih v stanovanjskem delu stavbe je sodeloval mizar Vlado Koritnik, ki je izdelal prvovrstne hrastove stopnice. Ves projekt prenove je bil izpeljan kot šolski primer dobrega sodelovanja med lastnikom, konservatorjem, projektantom in izvajalci del. Prav delež lastnika, gospoda Janeza Škrabca in njegove družine, je bil v tem primeru odločujoč. Zato so priprave na obnovo, raziskave objekta in ves postopek fizične obnove potekali povsem nemoteno. Dveletna prenova spomenika je nedvomno slovenski rekord, zato je lahko vzor za podobna prizadevanja drugod.

Vsem, ki so sodelovali pri obnovi Škrabčeve hiše in so v to vložili vse svoje znanje, najlepša hvala!"

Mojca Tercelj Otorepec

MATJAŽEVA DOMAČIJA - BUDNARJEVA HIŠA

Hiša, o kateri pišem, stoji v

Zgornjih Palovčah številka 5, v

kamniški občini. Domačija nosi

dve imeni, kot je za slovensko

podeželje značilno. Prvo je domače

ime, drugo pa predstavlja ime

zadnjega lastnika Florjana

Budnarja. Konec šestdesetih let

tega stoletja je hišo komisija v

sestavi d.i.a. Bojana Schlegla in

ravnateljice kamniškega muzeja

Mirine Zupančič predlagala, da se

spomeniško zaščiti. Zavod za

varstvo naravne in kulturne

dediščine v Kranju in Kulturna

skupnost v Kamniku sta se zavzela,

da bi Budnarjevo hišo ohranila kot

etnološki spomenik in situ. Tako je

lastnik Florjan Budnar hišo leta

1986 prodal Kulturni skupnosti v

Kamniku. Dve leti pozneje so se na

stavbi pričela obnovitvena dela.

Konservatorski program zanjo je

bil izdelan šele leta 1991, ko je k

njej pristopil etnolog konservator.

Isti zavod je predlagal, da bi hišo

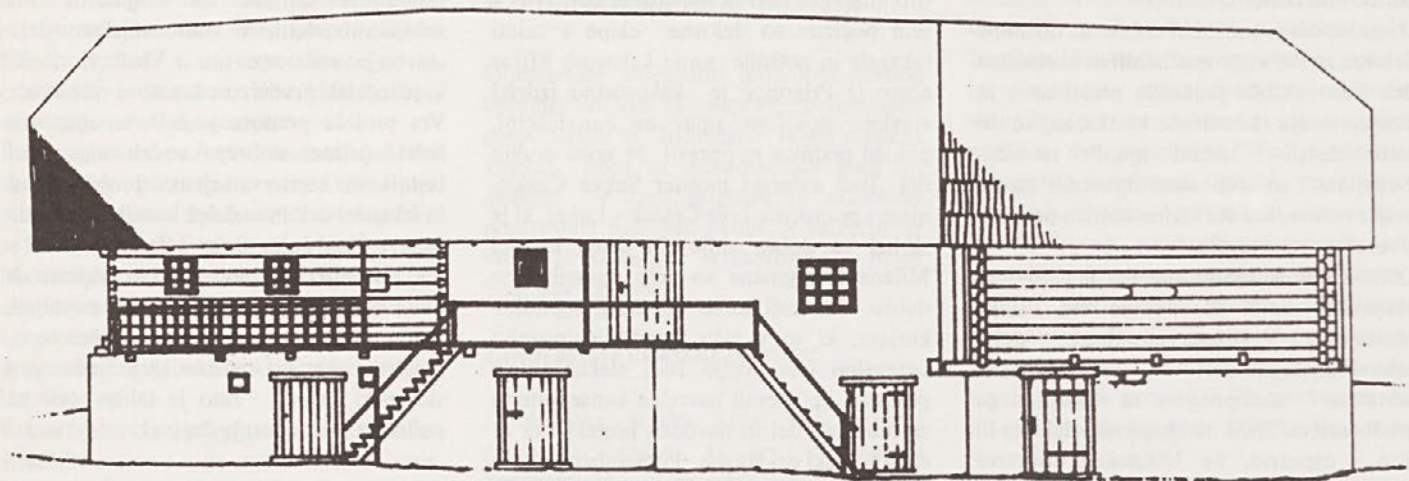
razglasili za kulturni spomenik,

kar se je zgodilo 11. junija 1991.

Hiša je 20. novembra 1998

dočakala ponovno odprtje in je

*pripravljena za občasno življenje v
njej.*

Risba Budnarjeve hiše - južna fasada oz. dvorišna stran (Andrej Kocjan, študent Fakultete za arhitekturo).

Budnarjeva hiša stoji ob cesti Kamnik - Vranja peč, in sicer na izpostavljeni, prisojni, pribrežni legi. Domačija je tricelična, vrhlevna in predstavlja prehodni tip med gorenjskim (stegnjenim) ter osrednjeslovenskim (vrhlevnim) domom. Stanovanjska hiša je bila prvotno dvocelična, sestavljena iz veže in hiše. Ob veži so kasneje dodali še kamro, v zadnjih letih pred prodajo je bila spremenjena v belo kuhinjo. Po pripovedovanju domačinov sega nastanek hiše v začetek 17. stoletja; na prečnem, nosilnem tramu v hiši pa je letnica 1801. Danes sta v stanovanjskem delu ohranjeni veža s "črno" kuhinjo in hiša s krušno pečjo ter t. i. bohkovim kotom. Kamra je bila prizidana pozneje. V njej so sprva spali, potem je bila preurejena v belo kuhinjo.

Domačija je deloma muzejsko urejena (veža s "črno" kuhinjo in hiša). Današnja namembnost je funkcionalno prirejena za turistično-izobraževalne dejavnosti. Občasno je odprta za javnost. Takrat si obiskovalci lahko ogledajo nekatera kmečka opravila, ki jih sedanja oskrbnica Iva Šubelj Kramar predstavlja mlajšim in starejšim. Zgodovina načina življenja njenih prebivalcev je zanimiva. Hiša je v sto petdesetih letih trikrat zamenjala lastnika. Ob koncu preteklega stoletja je bila po pripovedovanju gospe Mici Budnarjeve kar šestnajst let prazna.¹ Obdelovalno zemljo so dajali v najem. Ker je življenjska moč kmetije začela upadati, se je njena ogroženost povečala. Zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine v Kranju in Kulturna skupnost v Kamniku sta zato predlagala, da se domačijo zaščiti kot

spomenik kulturne dediščine, "kjer bi se dogajale kulturne dejavnosti etnološkega značaja".² Zavod za naravno in kulturno dediščino v Kranju je zato dal narediti tehnične izmere objekta.

Tehnične izmere objekta so sestavni del elaborata o prenovi Matjaževe domačije. Poleg načrtov dejanskega stanja vsebuje tudi osnovno opredelitev objekta, namembnost, konservatorski program in predvidena dela. Vsebuje pa tudi različne predračune, ki so bili potrebni za sanacijo, in fotografije - dokumentarno gradivo stanja pred konservatorskim posegom.³ Na domačiji so morali zaradi dotrajanosti najprej zamenjati celotno strešno konstrukcijo in tudi strešno kritino. Delo sta opravila mojstra domače obrti, tesarja Koželj in Kosirnik iz Tunjic pri Kamniku. Do leta 1990 je bila popravljena lupina hiše. Inventar hiše je bil do leta 1991 sekundarnega pomena. V ospredju je bila sanacija stavbe. To je bilo v interesu takratnega odgovornega arhitekta konservatorja. Inventar je bil v celoti prepuščen zobu časa. Tako je bil šele leta 1991 opravljen prvi popis predmetov v zelo okrnjeni obliki. Nekaj predmetov so spravili v gospodarskem poslopju Budnarjeve hiše, nekaj pa v Zavodu za varstvo naravne in kulturne dediščine v Kranju.

Junija 1998 sem se prvič srečala s hišo, prav tako tudi z Zgornjimi Palovčami in prebivalci kamniškega podeželja. Sedaj je tvoja, uredi jo, tako da bo primerna za ponovno življenje, je dejal ravnatelj Vladimir Knific. Dela sem se kmalu lotila. Najprej sem pregledala pisno gradivo o hiši. Ker sem bila v študijskih letih navajena na

terensko delo, sem kmalu odšla v Palovče in se spoznala z bližnjimi sosedi. Ti so mi pripovedovali o družini, ki je tu živela. Tako sem našla edino potomko te hiše. Z njeno pomočjo mi je uspelo ugotoviti, čemu so služili različni predmeti oz. inventar hiše in kako je bil razporejen v notranjih prostorih. Inventar je bil že popisani, a ker je bil popis slabo viden, sem se odločila za ponovni popis, ki sva ga skupaj s študentko etnologije Lidijo Uranič v juliju znova izvedli in napravili fotodokumentacijo. Celotni inventar je zbran v zavodskih fotokartonih. Hkrati je nastala tudi Inventarna knjiga Matjaževe domačije. Za boljše razumevanje načina življenja v hiši sva pregledali celotno katastrsko občino Palovče, torej tudi druge podobne hiše in njihovo ureditev notranjih prostorov.

Iz pridobljenega znanja o načinu življenja Palovčanov in družine Budnar sem izdelala koncept ureditve, nato sem s pomočjo tlorisne skice izrisala postavitev sedaj razstavljenega inventarja. S pomočjo zavodskih sodelavcev sem ga postavila v posamezne prostore.

Življenje se je v hišo ponovno vrnilo 20. novembra letos. Danes je Budnarjeva hiša last Občine Kamnik, zanjo pa skrbi oskrbnica gospa Iva Šubelj Kramar. Zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine v Kranju bo še naprej skrbel za objekt in nadzoroval dejavnosti, ki se bodo tu odvijale.

Viri:

KUPOPRODAJNA POGODBA med lastnikom Florjanom Budnarjem in Kulturno skupnostjo Kamnik. Arhiv ZVNKD v Kranju, maja 1986.

GABRŠČEK Silvester: Prenova Matjaževe domačije v Zgornjih Palovčah. Arhiv ZVNKD v Kranju, maja 1991.

VRHOVNIK Marija, rojena Budnar, 1914, Mekinje pri Kamniku.

TERCELJ OTOREPEC Mojca: Budnarjeva hiša, Zgornje Palovče 5. Pregled konservatorskih posegov na objektu ob njegovi novi namembnosti - etnološki

vidik. Zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine v Kranju, januarja 1999.

1 Gospa Mici Budnarjeva je bila edina vez s preteklostjo družine Budnar. Spoznala sem jo pri raziskovanju načina življenja v Zgornjih Palovčah. K njej so me napotili domačini, s katerimi sem se srečevala pri svojem terenskem delu v okviru Zavoda za varstvo naravne in kulturne dediščine v Kranju.

2 Kupoprodajna pogodba, 1986

3 S. Gabršček: Prenova Matjaževe domačije v Zg. Palovčah. Elaborat. Arhiv ZVNKD v Kranju

Damjana Pediček-Tersegglav

KAŠČE NA VRHNIŠKEM

V okviru letošnjih Dnevov evropske kulturne dediščine, ki so potekali zadnji teden v septembru po vsej Sloveniji in v drugih evropskih mestih, je Zveza kulturnih društev iz Vrhnike izdala knjižico oz. vodnik Kašče na Vrhniskem.

Knjižica je nastala na podlagi terenskega gradiva, ki so ga zbirali učenci in dijaki, udeleženci arhitekturno-etnoloških taborov v letih 1995-1998 pod mentorstvom ga. Tatjane Oblak-Milčinski, d.i.a. Mladi raziskovalci, ki so se na taborih seznanjali s krajevno zgodovino ter z arhitekturno in etnološko dediščino Vrhnike in njene okolice, so zbrali, pregledali in dokumentirali veliko število še ohranjenih kmečkih gospodarskih poslopij - kašč. Na pobudo ga. Marte Rijavec, vodje Zveze kulturnih društev Vrhnika, je bila k izdaji publikacije pritegnjena tudi strokovna spomeniška služba, ki deluje na tem območju, to je Ljubljanski regionalni zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine. Sodelovanje spomeniške službe s predstavniki lokalne skupnosti se je tako izkazalo za zelo uspešno in plodno. Zbrano gradivo so udeleženci taborov predstavili v treh obsežnih katalogih, ki so bili osnova za strokovno obravnavo v publikaciji predstavljenih kašč. Seznamu evidentiranih objektov kašč, ki so ga sestavili udeleženci

taborov, je bilo treba dodati še nekaj kašč, ki so že bile evidentirane. Celotno gradivo je bilo nato treba preveriti na terenu, poenotiti terminologijo pri opisih, dopolniti fotodokumentacijo in napisati uvodno strokovno besedilo. Vodnik z opisom in z domačim imenom ter s fotografijami predstavlja sedemnajst kašč, nekaterim so dodane še arhitekturne skice. V uvodnem tekstu je predstavljeno območje obdelave - mesto Vrhnika in njena bližnja okolica (Stara Vrhnika, Verd, Mala Ligojna), Podlipska dolina, del Zaplane ter obrobje Ljubljanskega Barja (Blatna Brezovica). Nadalje so predstavljene splošne značilnosti obravnavanih kašč, namembnost posameznih prostorov, opis

materialov, arhitekturnih detajlov in časovna opredeljenost. Zaključek uvodnega besedila poziva lastnike še ohranjenih kašč, naj spremenijo odnos do te zvrsti materialne kulturne dediščine in jo ohranijo bodočim rodovom kot dragocen dokaz visoke kulturne in socialne ravni kmeta v prejšnjem stoletju.

Mala Ligojna 21 - Vogrinova kašča.